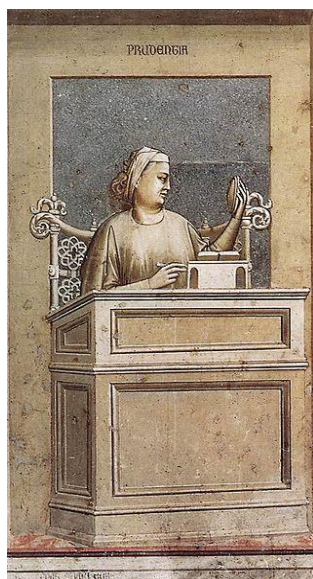

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

VIRTUTS CARDINALS: LA PRUDÈNCIA

Segons Aristòtil, l'home prudent és el que sembla ser capaç de deliberar com cal sobre les coses que poden ser bones i útils per a ell, no tan sols particularment, sinó en la mesura que contribueixen a fer-lo virtuós (és a dir, el que avui anomenaríem persona cívica o civil). Aristòtil va definir la prudència només amb quatre paraules: *méta logou hexis praktikê, μέτα λογου έξις πρακτικη*. Més o menys, *disposició acompanyada de regla verdadera*. És prudent l'home que sap discernir el seu interès en les coses que l'impliquen personalment, que actua de manera regular, temperada, ordenada i previsor i que té present la repercussió social dels seus actes.

Prudent és qui actua tenint les coses "ben pensades". En l'ètica de les virtuts, la prudència és la virtut més significativa perquè correspon al *saber deliberar* val a dir, al saber comprendre que en la vida hi ha de més i de menys i a l'actuar en conseqüència, sense pretendre l'impossible. La prudència és bàsicament una pràctica vinculada a la manera de ser i de fer de l'home virtuós. Consisteix en un mode no intel·lectual d'accés a la realitat. Si el món supralunar és perfecte en la seva eternitat, el món humà demana comprensió dels canvis i partir de l'especificitat de la praxi. L'home és el qui entén el que canvia i alhora el que resta igual entre el moviment de les coses reals. Com deia Pierre Aubenque en un llibre clàssic (*La prudència en Aristòtil*, 1963), la prudència és *un saber sobre el particular que permet aplicar els principis de la moralitat, tal com estan definits per la consciència moral o sindèresis, a la variabilitat indefinida de las circumstàncies sobre les quals s'ha d'exercir l'acció*. Quan sabem posar d'acord la part calculadora i la part opinadora de l'ànima som, senzillament, persones prudents o com es diu en català "tenim senderi". Ser prudent és captar-se en el sentit més immediat d'aquesta paraula catalana, tenir el cap a lloc.

L'ètica de les virtuts arranca d'una definició circular (*l'home és bo perquè fa accions bones i fa accions bones perquè és bo*), però això als seus partidaris no els provoca cap problema perquè per ells, la prudència no és un saber específic, ni una manera teòrica o conceptual de fer les

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

coses, sinó una mena de visió general que els humans tenen sobre la manera com actuar en general a tots els àmbits de la vida i en tota mena d'activitats. Una idea molt repetida entre els partidaris d'aquest model d'ètica és que "abans de fer cal ser". L'home prudent és prou capaç d'actuar per si mateix considerant tots els aspectes d'un problema i, si cal, també és capaç d'anar contra el sentit general de les opinions, sense deixar-se arrossegar per la massa. I pot actuar amb prudència perquè té un sentit de la moderació dels seus actes adquirit per l'experiència. Les coses grans i nobles no poden ser abandonades a l'atzar sinó que demanen persones a l'altura dels reptes que sàpiguen actuar amb fermesa i moderació a l'hora. Molt significativament, Aristòtil comparava el saber fer de la prudència no amb l'acció d'un geòmetra sinó amb la del fuster, que té experiència pràctica. El prudent no executa matemàticament una acció sinó que sap adaptar-se a les circumstàncies, al lloc i al moment.

Per prudència sabem distingir el "voler fer" ideal del "poder fer" real i, al mateix temps, ens fem conscients de la dificultat del "saber fer". *Prudent és qui (a) delibera a partir de la màxima informació possible i alhora (b) tria els mitjans adients evitant caure en els extrems, evitant l'excés i el defecte.* Saber, poder i voler són tres elements que segons l'ètica de les virtuts s'han de conjuminar en l'acció prudent.

Ciceró fou l'autor que més influí en la posteritat del concepte de prudència perquè els seus llibres van ser molt llegits al llarg de l'Edat Mitjana i del Renaixement. Per a ell,

La prudència és el coneixement del que està bé, del que està malament i del que no és ni una cosa ni altra. Les seves parts són la memòria, la intel·ligència i la previsió. La memòria és la facultat que permet a l'esperit recordar els esdeveniments passats, la intel·ligència és el que fa comprendre els esdeveniments presents i la previsió és el que permet endevinar les coses abans no succeeixin. La invenció retòrica (2,53,160).

En definitiva, la prudència és el fonament de l'elecció correcta, perquè es fa aplicant memòria, intel·ligència i previsió a les decisions racionals.

La pràctica de la prudència ens permet distingir el gra de la palla en la vida diària. Ens dona d'una banda expertesa moral (de la mateixa manera que quan conduïm un automòbil de forma prudent adquirim experiència en la conducció), ens fa actuar de manera regulada i previsible i, a més, ens permet construir una argumentació moral més reflexiva perquè ens obliga a prendre consciència dels excessos i els defectes que (tant a l'hora de la reflexió com de l'acció) podrien convertir en poc virtuosa o imprudent una decisió moral. La prudència vindria a ser així una mena d'escut protector davant les circumstàncies canviants de la vida. El Barroc, especialment, insistirà, a més, en el significat de la prudència en economia (perquè, seguint la tradició horaciana, és una virtut que permet aconseguir béns i diners, guardar-los, augmentar-los i usar-los, al mateix temps que avisa que el preu de la impudència tant en el capteniment quotidià com en la política és la mort.

Queda obert, però, el problema de si la prudència no és en realitat altra cosa que una argumentació sofisticada de la covardia moral que es disfressa de consideració moderada i prudent per no modificar les situacions d'injustícia... Confondre prudència amb covardia és un dels grans drames d'una virtut imperfecta.